

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verontwaardiging

FRANS SCHALKWIJK

Comfortabel gezeten in het Franse voorjaarszonnetje las ik een verontrustend boekje: *Indignez-vous!* (Wees verontwaardigd!) (Indigène éditions; Nederlandse vertaling *Neem het niet*, Van Gennep). Het drie euro kostende boekje is sinds oktober 2010 meer dan een miljoen keer over de Franse toonbank gegaan. Een kleine Franse uitgeverij geeft pamfletten uit onder de titel 'Zij die tegen de wind in lopen'. Alsof dit nog niet duidelijk genoeg is, voegt de uitgever op de achterflap toe: 'Een verzameling militante teksten ten behoeve van een revolutie van het geweten.' Slechts dertien pagina's telt het pamflet van de drieënnegentigjarige Stéphane Hessel, een van oorsprong joods-Duitse, genaturaliseerde Fransman. Hessel was actief in het Franse verzet, werd gemarteld in concentratiekampen en stond in 1948 aan de basis van de *Universele verklaring van de rechten van de mens*. Een man met recht van spreken, lijkt me. Hessel is verontwaardigd, kwaad, en roept jongeren op niet de mensenrechten te verkwanselen, waar hij in de Tweede Wereldoorlog voor heeft gevochten en die zijn geformuleerd in de *Universele verklaring van de rechten van de mens*. «Wees verontwaardigd» en laat u horen», bijt hij de jongeren toe die hij onverschilligheid verwijt. Zelf neemt hij stelling in het Palestijns-Israëliëse conflict, maar dat is niet de essentie van zijn boodschap: kies je eigen onderwerp, maar blijf niet afzijdig.

Onder het genot van een glas wijn gingen mijn gedachten naar mijn eerste psychoanalytische congres, met in het programma 'Psychoanalytici tegen kernenergie'. Ik ging niet naar die bijeenkomst, maar was wel aangenaam verbaasd zo'n maatschappelijk geëngageerd onderwerp aan te treffen. Bij het recente EPF-congres in Kopenhagen was het hoogste gehalte aan maatschappelijke verontwaardiging waarschijnlijk te vinden in een lezing over omgaan met de beleving van een extern gegeven als klimaatverandering. Psychoanalytici halen graag aan hoe revolutionair de ideeën van de vroege psychoanalytici waren. Nieuwe wegen werden geopend om te denken over seksualiteit, cultuur, behandeling van psychische kwalen. Ze bracht later nog maatschappelijk betrokken pioniers voort als Reich, Fromm en Sullivan en leidde tot initiatieven voor maatschappelijk zwakkeren. Als de psychoanalyse in Nederland al ooit ook zo'n revolutionaire beweging was, dan ligt dat in ieder geval achter ons. In de jaren negentig had de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse, geïnspireerd door de Amerikaanse psychoanalyticus Margolis, nog een werk-

groep om de psychoanalytische kennis maatschappelijk relevant te maken voor ouders van kinderen, leraren op basisscholen of verpleegkundigen, maar inmiddels beweegt dat initiatief zich ook al weer op een niveau voor hoger-opgeleiden. De transculturele psychoanalyse, een belangrijke uiting van maatschappelijk bewustzijn, is vooral onderdeel van methodische ontwikkeling en raakt slechts zijdelings aan een publiek maatschappelijk debat.

Hellers pamflet bleef in mijn gedachten en maakte me onrustig, want hoewel ik mezelf niet als jongere kwalificeer, voelde ik me toch aangesproken. Vriendelijk als ik ben, til ik voor oudere mensen die ik niet ken de boodschappen naar boven en ik doe vrijwilligerswerk in bestuurtjes. Vanuit mijn comfortabele positie als psycholoog hoop ik met onderzoek en publicaties bij te dragen aan een menswaardiger kijk op jeugdige verdachten: het zijn geen k..marokkanen, maar jongeren wier emotionele achtergrond we moeten zien te begrijpen. Maar net als de psychoanalytici van De Vrije Psych te vechten voor bescherming van privacy van onze patiënten door te weigeren patiëntgegevens aan te leveren aan een overheidsinstantie en verzekeraars en desnoods daarvoor een proces aan mijn broek te krijgen, nee, dat is me blijkbaar al te oncomfortabel. Ik tel de behandelminuten van de DBC en lever de gevraagde gegevens klakkeloos aan. De toenmalige principiële vegetariër die zich interesseerde voor de antipsychiatrie, is verdwenen. Nee, een revolutionaire inborst heb ik niet meer, als ik die al ooit had.

En hier begint het pamflet van Hessel te wringen. Want heeft de in april overleden psychoanalyticus Louis Tas niet juist duidelijk gemaakt dat stigmatisering van groepen in de samenleving mensen kan beschamen en hen in een emotioneel conflict kan brengen? Slechts weinig moslims zullen hun schouders ophalen over discriminerende opmerkingen; zij zullen zich dus tot de in de discriminatie besloten buitensluiting moeten verhouden. Beschamen, buitensluiten en het in de ander leggen van het vreemde in onszelf is nog steeds salonfähig. Patiënten met een misgelopen adoptiegeschiedenis maken ons duidelijk dat het Nederlandse uitzettingsbeleid leidt tot psychische schade als we kinderen van hun ouders scheiden, in een pleeggezin plaatsen om vervolgens de ouders te kunnen terugsturen naar het land dat ze ontvlucht zijn. Waar is mijn verontwaardiging over stigmatisering en opbreken van gezinnen? Een geserreerde, wetenschappelijk onderbouwde brief in een chique krant, dat zie ik me nog wel eens doen, maar ja, hoe groot is de kans dat die geplaatst wordt? Loont die moeite wel? En ik denk niet dat zo'n brief is wat Hessels bedoelt met zijn oproep. Maar waarom niet lid geworden van een actieplatform tegen dergelijke ideeën? Waarom niet een maatschappelijk relevant initiatief voor kwetsbare mensen ontplooien met mijn psychoanalytische kennis? 's Kijken waar die onrust in mij toe leidt, maar hoopvol ben ik niet over mijn bijdrage als psychoanalyticus aan de bescherming van de rechten van de mens, wiens individuele vrijheid ik als psychoanalyticus zo hoog in het vaandel zeg te hebben.